

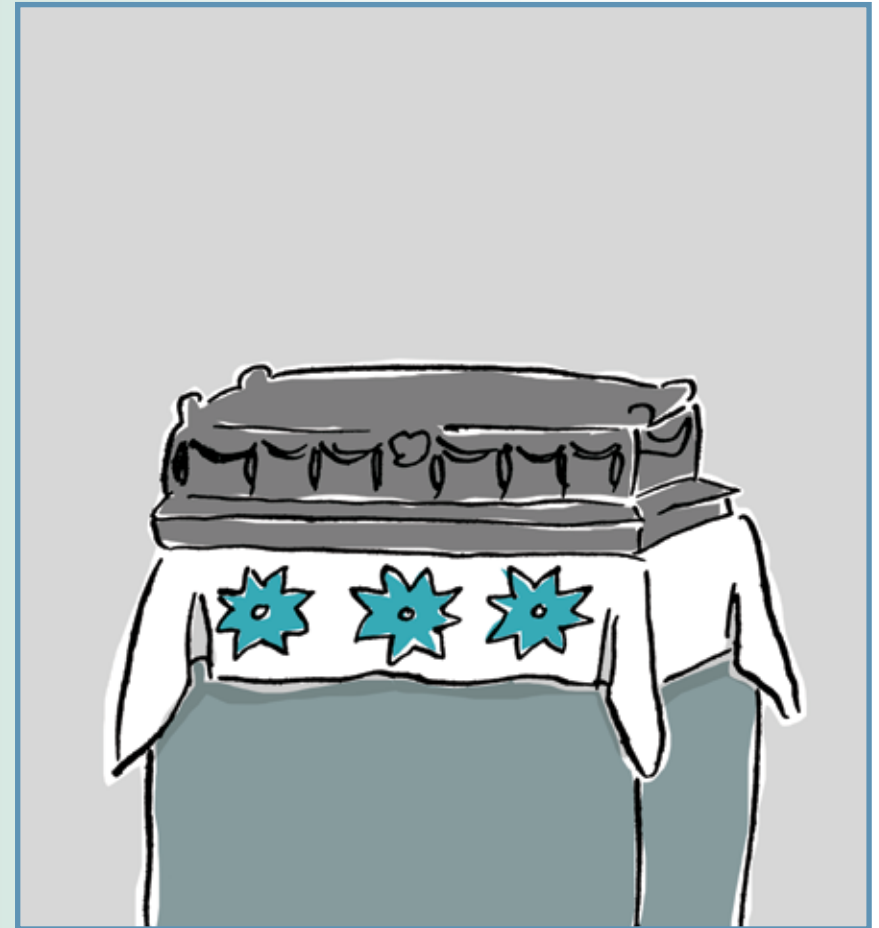
MIKOR SZAKAD EL A CÉRNA?

1956. október 6. Rajk László újrategyazése

A modul szerzője: Szekszárdi Júlia

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIÁK

12. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. RÁHANGOLÁS, A FELDOLGOZÁS ELŐKÉSZÍTÉSE					
I/a Előzmények: a Rajk-per					
A	A tanulók a tanár kérdéseire felidéznek mindazt, amit a Rajk-perrel tudnak. 10 perc	A megelőző ismeretek mozgósítása	Frontális munka – irányított beszélgetés		P1 (Javasolt kérdések)
B	A tanár képeket vetít, amelyek segítségével a tanulókkal felidéznek a Rajk-per szereplőit és a történet fő mozzanatait. 10 perc	A korábban tanultak felidézése Önkifejezés	Frontális munka – vetítés irányított beszélgetéssel		P2 (Kivetíthető képek)
C	Közösen megnézik A tanú című film tárgyalásról szóló részletét, és a tanulók ennek alapján elmondják, hogy általában mi jellemezte a sztálini koncepció perkeit. 10 perc	A kor hangulatának és az ismereteknek a felidézése Önkifejezés	Frontális munka – vetítés irányított beszélgetéssel		A film VHS-en vagy DVD-n

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I/b Mi történt 1949 és 1956. október 6. között?					
A	<p>A tanár kitesz egy jól látható helyre egy nagyméretű tablót a következő címmel. A RAJK-PERTŐL AZ ÚJRATEMETÉSIG</p> <p>A diákok párokat alkotnak. Minden pár kap egy papírcsíkot a jelzett időszak történetének egy-egy eseményével. (D1) A csíkokat időrendi sorrendben felragasztják a tablóra.</p> <p>Ezután megbeszélik, hogy mi volt a nehéz a feladat végrehajtásában, majd felolvassák az eseménysort – és szükség szerint további információkkal egészítik ki a mondatokat.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>A korabeli események rekonstruálása</p> <p>Tájékozódás az időben Másokkal összehangolt feladatvégzés</p>	<p>Páros munka – páros szóforgó</p> <p>Tablókészítés</p>	<p>D1 (Eseménytörténeti papírcsíkok)</p> <p>Papírragasztó</p>	<p>Tabló a jelzett címmel</p> <p>P3 (Ki kicsoda?)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II. ÚJ TARTALOM FELDOLGOZÁSA					
II/a A koncepció színjáték rendezőinek vallomásai					
A	<p>A tanár kijelöl 6 csoportvezetőt, akik egyenként választanak tagokat a csoportjukba. Két csoport megkapja Péter Gábor, kettő Farkas Mihály, kettő pedig Rákosi Mátyás gondolatait a perrel kapcsolatban (D2). Minden csoport megkapja az adott személy életrajzát is (D3). A szövegek alapján válaszolnak a D4 feladatlap kérdéseire.</p> <p>A kérdésekre adott válaszok segítségével a szóvivők röviden összefoglalják a többiek számára, hogy az általuk megismert ember milyen szerepet játszott a Rajk-perben, és hogyan emlékszik vissza a szerepére. Az azonos témával foglalkozó csoportok kiegészítik egymás beszámolóját. (Itt az első 45 perc vége.)</p> <p style="text-align: right;">25 perc</p>	<p>A perért felelős személyek nézőpontjának megismerése</p> <p>Decentrálás, Elemzőkészség Kritikai gondolkodás</p>	<p>Csoportmunka – kerekasztal</p> <p>Frontális – csoportbeszámolók, reflexiók</p>	<p>D2a-c (Vallomások)</p> <p>D3a-c (Életrajzok)</p> <p>D4a-c (Feladatlapok)</p>	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
B	<p>A csoportok ugyanúgy alakulnak meg, mint az A változat esetében, de most csak a D2 és D3 mellékleteket kapják meg – annyi példányban, ahány tagja van a csoportnak. Az azonos személlyel foglalkozó csoportok megegyeznek abban, hogy a későbbiekben melyik adja majd a riportert, és melyik a vallomást tevő személyt. A csoportokon belül eldöntik, hogy személy szerint ki fog részt venni a jelenetben. A többiek pedig felkészítik őt a feladatra.</p> <p>A három interjút az egész osztály meghallgatja, majd véleményt mond róla – a történeti hitelesség és a megjelenítő erő szempontjából.</p> <p>(Itt az első 45 perc vége.)</p> <p style="text-align: right;">25 perc</p>	<p>A per felelősei nézőpontjának megismerése, az események elemzése ebben a megközelítésben</p> <p>Decentrálás Önkifejezés Kritikai gondolkodás</p>	<p>Csoportmunka – beszélgetőkör</p> <p>Csoportmunka – kerekasztal</p> <p>Frontális – bemutató</p>	<p>D2a-c (Vallomások)</p> <p>D3a-c (Életrajzok)</p>	
C	<p>Az osztály közösen megnézi A tanú című film zárójelenetét. A tanulók ötletbörze keretében összegyűjtik, hogy milyennek látták a sértett Virág elvtársat. Az elhangzott ötleteket egy diák felírja egy poszterre.</p> <p>Ezt követően minden tanuló megkapja Péter Gábor vallomását (D2a) és életrajzát (D3a). Miután elolvasták, párok alakulnak, amelyek megbeszélik, hogy az olvasottak alapján hogyan alakult véleményük „Virág elvtársról”, azaz Péter Gáborról.</p> <p>(Itt az első 45 perc vége.)</p> <p style="text-align: right;">25 perc</p>	<p>Az ügy egyik főszereplője: Péter Gábor indítékainak feltárása</p> <p>Önkifejezés Véleményalkotás Kritikai gondolkodás</p>	<p>Frontális munka – filmnézés és ötletbörze</p> <p>Egyéni olvasás</p> <p>Páros munka – páros szóforgó</p>	<p>D2/a (Péter Gábor vallomása)</p> <p>D2/b (Péter Gábor életrajza)</p> <p>Csomagolópapír, vastag filctollak</p>	<p>A film VHS-en vagy DVD-n</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Harc Rajk és társai rehabilitációjáért					
A	Az előzőleg kialakult 6 csoport dolgozik tovább. Mindegyik megkapja a D5 melléklet mindhárom szövegét, amiket szétosztanak egymás között. Az egyes szövegrészekkel egy-egy alcsoport foglalkozik. Elkészítik a saját szövegrészükhöz vázlatát, és ennek alapján a számozás sorrendjében ismertetik a csoport többi tagjával a saját szövegük tartalmát. 10 perc	A méltó újratemetésért folytatott küzdelem folyamatának megismerése Empátia Probléma-azonosítás Kritikai gondolkodás	Csoportmunka – csoportszóforgó	D5 (3 részből álló szöveg) Papír, írószerszám	
B	Az osztály két részre bomlik. A tanár mindkét csoportban egyenlő arányban osztja szét a D5 melléklet háromfajta szövegét. A diákok egyénileg elolvassák a szövegüket, majd az osztály egyik fele Rajk Júlia, a másik pedig a pártvezetés kívánságait listázza egy nagy papíron, amit aztán feltesznek egymás mellé a falra. A csoportok szóvivői hangosan felolvassák listájukat. A tanulók ezután kört alkotnak, és sorra elmondják, hogy mit gondolnak Rajk Júliáról. 20 perc	Az események megismerése Rajk Júlia nézőpontjából Probléma-azonosítás Empátia Együttműködés	Egyéni munka – szövegelemzés Csoportmunka – kerekasztal és plakátkészítés Frontális munka – beszélgetőkör	D5 (3 részből álló szöveg) Csomagolópapír Vastag filctollak Ragasztógyurma	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/c Rajkék újratemetése – gyászszertartás					
A	Minden tanuló kap egyet a gyászszertartást bemutató négy szövegből, és elolvassa azt. Ezután az azonos szöveggel dolgozók csoportokat alakítanak, közösen elkészítik saját szövegük vázlatát. Minden csoportból kiválik 2-2 riporter, aki a szomszéd csoporttal készít interjút a temetésről. A beszélők egyes szám első személyben válaszolva, megpróbálnak azonosulni az általuk olvasott elbeszélő nézőpontjával. A két riporter közül az egyik kérdez, a másik jegyzetel. A jegyzeteket készítők végül szóforgóval összegzik az osztály számára mindazt, amit munkájuk során megtudtak. 20 perc	Tájékozódás a temetésről a szemtanúk szemszögéből Nézőpontok ütköztetése Problémaazonosítás Kritikai gondolkodás	Egyéni feladat – szövegelemzés Kooperatív csoportmunka – szakértői mozaik Kooperatív csoportmunka – felfedező riporter	D6 (Négyféle szöveg)	
III. AZ ÚJ TARTALOM ÖSSZEFOGLALÁSA, ELLENŐRZÉS ÉS ÉRTÉKELÉS					
III/a A tapasztalatok összegzése					
A	A tanár kivetíti a Rajk-temetést ábrázoló fotókat. A tanulók minden egyes képnél gondolatokat fűznek hozzájuk. 10 perc	A foglalkozáson felmerül gondolatok felvetése képek segítségével Önkifejezés	Frontális – bemutatás, brainstorming		P4 (Kivetíthető képek)

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/melléletek	
				Diák	Pedagógus
III/b Házi feladat					
A	A diákok esszét írják a következő címmel: Miért tekinthető a Rajk-temetés az 1956-os forradalom közvetlen előzményének?	Vélemények megfogalmazása Önkifejezés	Egyéni önálló munka		

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 JAVASOLT KÉRDÉSEK A RAJK-PERRŐL TANULTAK FELIDÉZÉSÉHEZ

- Mik voltak a sztálini koncepciós perek általános jellemzői? Mi volt a céljuk?
- Ki volt Rajk László? Miért volt különösen alkalmas arra, hogy egy koncepciós színjátékban „eljátssza” a fővádolt szerepét?
- Mit tartalmazott a vádirat?
- Milyen szerepet játszott a perben Rákosi Mátyás, Péter Gábor és Farkas Mihály?
- Miért volt fontos a hatalom számára, hogy a per nyilvánosságot kapjon?
- Hogyan ábrázolja az eseményt Bacsó Péter A tanú című filmje?

A válaszokhoz segítséget jelent a Polgár a demokráciában programcsomag „A Rajk-per” című modulja.

P2 KIVETÍTHETŐ KÉPEK (A 12/7. MODUL KÉPEI – KÜLÖN MAPPÁBAN)

1. Sztálin
2. Rákosi
3. Rákosi és Rajk
4. Tito
5. Péter Gábor és Farkas Mihály
6. Szónyi Tibor vallomást tesz
7. A vádirat
8. A bíróság
9. Rajk a bíróság előtt
10. Tudósítás a tárgyalásról

P3 KI KICSODA? – A RAJK-ÜGY FŐBB SZEREPLŐI (HÁTTÉR-INFORMÁCIÓK)

Berija, Lavrentyij Pavlovics (1899. március 29/17. – 1953. december 23.) szovjet politikus, 1938 és 1953 között a szovjet titkosszolgálat vezetője volt. A Sztálin által elindított egyes megtorlások (lásd például: „fehér köpenyes gyilkosok pere” vádlottainak kiengedése, egyes deportáltak hazaengedése a Gulagról) leállításában Berija kezdeményező szerepet játszott, de ellenfelei azzal vádolták, hogy így akart zűrzavart okozni az országban (tény, hogy a szabadon bocsátott köztörvényes bűnözők sok helyen terrorizálták a lakosságot), hogy később rendteremtőként léphessen fel. 1953. június 13-án még kioktathatta a pártküldöttség élén Moszkvába rendelt Rákosi Mátyást, de június végére ő lett a hatalmi harc első áldozata.

Farkas Mihály (Abaújszántó, 1904. július 18. – Budapest, 1965. december 6.) kommunista politikus. Az 1930-as évektől Kassán és Prágában volt kommunista pártmunkás. Részt vett a spanyol polgárháború harcaiban, majd a Szovjetunióba került. A második világháború idején propagandatevékenységet fejtett ki. 1944 végén tért vissza Magyarországra, majd 1945 májusától tagja volt a Magyar Kommunista Párt (MKP) Központi Vezetőségének (KV), Politikai Bizottságának (PB) és titkárságának. 1945-ben belügyi államtitkár lett. 1946-ban főtitkár-helyettesé választották, és az MKP Szervező Bizottságát vezette. 1948. szeptember 9-től 1953. július 2-ig honvédelmi miniszterként tevékenykedett. A Rákosi-rendszer idején elkövetett törvénysértő cselekedetek egyik irányítója volt. Ezért 1956-ban kizárták a pártból, majd elítélték. 1961-ben szabadult; ezután budapesti kiadóvállalati lektorként dolgozott.

Farkas Vladimír (1925–2002)

Farkas Mihály fia. Utónevét Lenin tiszteletére kapta. Születésekor apja pártmunkája miatt börtönbüntetését töltötte Kassán; szülei hamarosan elváltak, és szintén kommunista anyai nagynyja nevelte. Apja szabadulása után Moszkvába távozva a Kommunista Ifjúsági Internacionálé funkcionáriusa lett, és csak 1939-ben vette magához a fiát, 1945-ig a Szovjetunióban élt. 1944-ben elvégzett egy rádiós iskolát. 1945. május 8-án tért vissza Moszkvából, ekkor vette fel a Farkas vezetéknévét. A kommunista párt központjában kezdett dolgozni. 1946 októberében a politikai rendőrségre irányították. A Rajk-per után soron kívül őrnaggyá léptették elő. 1950-ben megbízták a Szücs Ernő ÁVH-ezredes ellen indított vizsgálat irányításával. Beiskolázták a Lenin Intézetbe, egyúttal folytatta korábban megkezdett bölcsészeti tanulmányait is. 1956 tavaszán egy párthatározat felelősnek mondta az ÁVH-n elkövetett törvénytelenésekért, ezért visszahívták az intézetből, és a telefongyárba helyezték. Augusztusban kizárták az MDP-ből, majd október 5-én letartóztatták. 1957. április 13-án 11 rendbeli hamis vád és halált okozó testi sértés vádjával tizenkét évi börtönre ítélték. 1960. április 1-jén szabadult. 1990-ben jelent meg Nincs mentesség címmel visszaemlékezése. 1990-től tíz éven át levéltári kutatásokat folytatott Moszkvában, illetve Budapesten, ennek eredményeit egy 2500 oldalas kéziratban foglalta össze.

Field, Noel Haviland a Harvardon végezve az 1930-as évek baloldali értelmiségének jellegzetes képviselőjévé vált, kommunista lett. Egy német emigráns házaspár beszervezte szovjet hírszerzőnek. 1938-as moszkvai látogatása során titokban felvették a kommunista pártba. Field kezdte a talajt Svájcban forrónak találni, amerikai útlevele lassan lejárt: a kiutasítás veszélye fenyegette, ezért áttelepült Kelet-Eu-

rópába. 1949 januárjában beindult Budapesten a Field elleni akció. Az első kihallgatások alkalmával Noel H. Field kommunistának vallotta magát, és hallani sem akart arról – amivel gyanúsították –, hogy ő az amerikai titkosszolgálat beszervezett ügynöke. Fizikai és lelki kényszer hatására, valamint kihallgatóinak rábeszélésére hamis vallomást tett saját „ellenséges tevékenységére”, továbbá Szőnyi Tibor és a svájci csoport tagjainak az amerikai titkosszolgálat részére folytatott kémtevékenységére vonatkozóan. Később rendre visszavonta kikényszerített vallomásait. Az amerikai szuperkém szelleme 1949 szeptemberében ott lebegett a Magdolna utcai Vasas-székház nagytermében, amikor a Fővárosi Népbíróság Rajk László és társai bűnügyét tárgyalta, de testi valójában egyszer sem jelent meg a tárgyaláson, ahogy a mellékperekben sem, holott azok már a nyilvánosság teljes kizárásával zajlottak. Letartóztatásának pusztán ténye is a legszigorúbb államtitoknak számított. Noel Fieldet Budapesten 1954. november 17-én helyezték szabadlábra.

Gerő Ernő (Terbegec 1898. július 8. – Budapest 1980. március 12.): politikus. 1945 után fontos szerepet játszott a kommunista párt magyarországi hatalomátvételének megszervezésében. 1945 és 1949 között közlekedésügyi miniszter, 1948–1949 között pénzügyminiszter, majd államminiszter. 1952 és 1954 között miniszterelnökhelyettes volt. 1954 és 1956 között az MDP Központi Vezetősége Gazdaságpolitikai Bizottságának elnöke volt, és ebben a minőségében azon fáradozott, hogy visszafordítsa a Nagy Imre által első miniszterelnöksége alatt hozott intézkedéseket. Rákosi lemondása után 1956 júliusától Gerő volt a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége első titkára, mint a keményvonalasok Rákosi után legerősebb vezetője.

Hruscsov, Nyikita Szergejevics (1894–1971) szovjet kommunista politikus, Sztálin halála után a Szovjetunió elsőszámú vezetője volt. 1953-tól 1964-ig a Szovjetunió Kommunista Pártja főtitkára, 1958 és 1964 között pedig a Minisztertanács elnöki posztját is betöltötte.

Justus Pál (Pécs, 1905. ápr. 7. – Temesvár, 1965. dec. 28.): társadalomtudományi író, költő, műfordító. Bolognában és Párizsban végezte bölcsészeti tanulmányait 1924–1927-ben. 1944-ig Bp.-en bank-, ill. magántisztviselő volt. 1944-ben Borba deportálták. 1945 után az SZDP központi vezetőségének tagja, agitációs és propagandaosztályának vezetője, a Szocializmus c. lap szerkesztője, majd országgyűlési képviselő. 1949-ben koholt vádak alapján bebörtönözték. 1955 végén szabadult, akkor rehabilitálták.

Kádár János az MDP Központi Vezetőségének újabb, 1949. szeptember 3-i ülésén személyesen is tevőleges szerepet vállalt abban, hogy Rajk a ráosztott szerepet vállalja –, már a korrigált koncepcióhoz igazított vádakot kiemelve tájékoztatta a testületet a per előkészítésének „újabb eredményeiről”. Ennek lényege szerint Rajk és vádlott társai „az imperializmus szekértolójává szegődött” Titóval szövetkezve kívánták megdönteni Magyarországon a „demokratikus államrendet”. Ezt a változatot nyújtotta be három nappal később a budapesti államügyészség vádiratként a népbíróságnak. S a bírósági színjáték nyomán ezen „bizonyítékra” hivatkozva zárta ki Jugoszláviát a KOM-INFORM-ból 1949 novemberében Galyatetőn fogalmazott határozata.

Péter Gábor (1906–1993) szabómunkásként dolgozott, majd az 1920-as évek végén bekapcsolódott a munkásmozgalomba. 1931-től a kommunista párt tagja. Részt vett a magyarországi Vörös Segély tevékenységében és a szakszervezeti ellenzék munkájában. 1943-ban tagja

lett a Békepárt vezetőségének. 1945 januárjától a Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának, majd az ÁVO-nak, illetve ÁVH-nak a vezetője. Kiemelkedő szerepe volt a koncepciós perek előkészítésében, a törvénysértő eljárások végrehajtásában. 1952-ben leváltották tisztségéből és kizárták a pártból. 1953. január 3-án letartóztatták, a Katonai Felsőbíróság 1954-ben életfogytiglani, majd új eljárásban a Legfelsőbb Bíróság Katonai Tanácsa 1957-ben 14 év börtönbüntetésre ítélte. 1959 januárjában egyéni kegyelemmel szabadult. Nyugdíjazásáig könyvtárosként dolgozott.

Mikojan, Anasztasz Ivanovics (1895–1978. október 21.) örmény származású szovjet kommunista politikus ügyes pártapparátcsik, aki már Lenin idejétől részt vett a legfelsőbb szovjet vezetésben, és Leonyid Iljics Brezsnyev uralma idején bekövetkezett haláláig túlélte minden hatalomváltást. A Szovjetunió államfőjeként, önként vált meg a politikától 1965-ben.

Pálffy György (1909–1949)

Temesvárott született, de már az első világháború előtt Budapestre költözött a család. Az érettségi után először tényleges katonai szolgálatot teljesített, majd karpaszományos tizedesként felvételét kérte a Ludovika Akadémiára. 1932. augusztus 20-án tüzér hadnaggyá avatták, ezt követően Pécsen és Kecskeméten végzett csapatszolgálatot. 1936-ban egyéves olaszországi tanulmányúton vett részt, majd megkezdte tanulmányait a Hadiakadémián. Németellenes politikai nézetei miatt 1939-ben lemondott rangjáról, megvált a hadseregtől. 1944 őszén megbízták a kommunista párt katonai bizottságának vezetésével. Részt vett Debrecenben az Ideiglenes Nemzeti Kormány hadserege felállításában, a Honvédelmi Minisztérium katonapolitikai (elhárító) osztályának vezetését bízták rá. Kezdetben a háborús bűnösök felkutatása volt a legfőbb feladatuk, de beosztottaival hamarosan inkább az MKP politikai ellenfelei közéletből való kiiktatására törekedtek, vetélkedve a Péter Gábor vezette politikai rendőrséggel. 1946-ban, már tábornokként, a határőrség parancsnokává nevezték ki. 1947-ben altábornaggyá léptették elő, majd a honvédség felügyelőjének tisztét kapta meg. 1948 februárjában részt vett a magyar–szovjet barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződést kidolgozó moszkvai tárgyalásokon. Miután Farkas Mihály, a párt főtitkárhelyettese lett a honvédelmi miniszter, egy ideig még igényt tartott a régi káderekre. Így lett 1948 végén Pálffy a miniszter állandó helyettese. Később Farkas javaslatára a Rajk-per körüli nyomozásokat kiterjesztették Pálffyra is, aki hajlandó volt eljátszani a rá osztott szerepet. 1949. május 1-jén még ő fogadta az első díszszemle parancsnokának jelentését; július 5-én koholt vádak alapján letartóztatták, ügyét a Rajk-perből elkülönítve katonai bíróság tárgyalta, amely halálra ítélte, és október 24-én kivégezték. 1955. évi részleges rehabilitációja után 1956. október 6-án ünnepélyes keretek között, Rajk Lászlóval, Szőnyi Tiborral és Szalai Andrással együtt újratemették. Teljes rehabilitációjára 1963. szeptember 27-én került sor.

Rajk László (Székelyudvarhely, 1909 – Budapest, 1949)

Kommunista politikus, miniszter. 1930-tól az illegális KMP (Kommunisták Magyarországi Pártja) tagja. Többször is letartóztatták, és eltiltották egyetemi tanulmányaitól is, így hosszú időn keresztül építőmunkásként dolgozott. 1937-ben Spanyolországba ment, és bekapcsolódott a polgárháborús harcokba. A köztársaság bukása után Franciaországba internálták.

1941-ben hazatért, de itthon újra letartóztatták, 1944-ben szabadult. Ekkor a KMP KB titkára, a Magyar Front egyik vezetője lett. 1944 végén a nyilasok Németországba hurcolták, 1945 májusában tért haza. Hazatérése után a KMP KV és PB tagja, országgyűlési képviselő lett.

Az erősödő kommunista párt egyik jellegadó alakja volt. 1946-tól 1948-ig belügyminiszter – az ő nevéhez fűződik az ún. „kékcédulás” választások megszervezése és levezénylése.

A párton belüli moszkovita csoport erősödésével pozíciója gyengült. 1948 végétől 1949 májusáig külügyminiszterként tevékenykedett. Rákosi a Jugoszláviát kiátkozó Kominform-nyilatkozat után nagyszabású magyarországi kémper megrendezését határozta el, főszereplőnek Rajkot szemelte ki. Felhasználva Rajk korábbi jó kapcsolatát a jugoszláv államvezetéssel, az első nagy koncepciós pert összekapcsolták a Jugoszlávia elleni háborús hisztéria felkeltésével. Rajkot kémkedéssel, a Horthy-kori titkosrendőrséggel való együttműködéssel vádolták. Rajk először mindent tagadott, ám később vezetőtársai (elsősorban Farkas Mihály és Kádár János) győzködésére elvállalta az „imperialista jugoszláv kém” szerepét abban a hitben, hogy a kirovársra kerülő ítéletet úgysem hajtják majd végre.

A rádión közvetített beismerő vallomást követően azonban 14 másik vádlottal együtt halálra ítélték, és 1949. október 15-én kivégezték. 1949 májusában letartóztatták, halálra ítélték és kivégezték. 1955-ben rehabilitálták, 1956. október 6-án pedig ünnepélyes keretek között újratemették.

Rajk Lászlóné Földi Júlia 1914. február 19-én született Budapesten. Az egész Földi család életét meghatározta, hogy az édesapa vöröskatona volt, aki nem kerülhette el a Horthy rendőrség éber tekintetét. Földi Júlia 1937-ben Párizsba indult a már 1931-től ott élő Erzsébet nővére után, és bekapcsolódott az Antifasiszta Nőbizottságba, a Spanyol Segélybizottságba. Franciaországból való hazatérése után a budapesti V. kerületi SZDP sejtben kezdett el dolgozni. 1941-től az illegális MKP tagja, és 1941. október 14-én a pártmunka keretében látogatást tett a kistarcsai internáló táborban itt találkozott a hazai illegális kommunista párt vezetőjével, Rajk Lászlóval. Közös életük 1941-ben kezdődött meg. Ettől az időponttól kezdve Júlia élete összekapcsolódott a magyar kommunista mozgalom történetével. A házaspár 1945. május 13-án érkezett haza Budapestre, és első útjuk a Tisza Kálmán téri székházhoz vezetett, ahol a legális és a hazatért moszkvai emigránsokkal megerősödött kommunista párt székháza állt, ahol hatalmas „népünnepély” fogadta őket. Rajk László 1945 novemberére az MKP legszűkebb vezetőségébe tartozott, felesége pedig a kommunista elvárásoknak megfelelően a nőmozgalomban dolgozott. Rajk letartóztatását követően Júliát is elfogták, elszakították csecsemő kisfiától. Rajk Lászlóné öt éven át raboskodott. Kiszabadulása után kemény harcot vívott férje rehabilitációjáért és méltó újratemetéséért.

Rákosi Mátyást (1892–1971) „Sztálin legjobb magyar tanítványának” tartották. Rövid uralma alatt Sztálinéhoz hasonló személyi kultuszt épített ki. Az 1919-es tanácsköztársaság idején népbiztos volt, annak bukása után emigráció és a Kominternben végzett munka következett. 1925-ben Bp.-en elfogták, látványos perben elítélték, s 15 évet töltött börtönben. 1940-ben távozhatt a Szu.-ba, ahol átvette a magyar párt vezetését. 1945 és 1956 között az MKP, majd MDP főtitkára, 1952–53-ban rövid ideig miniszterelnök is volt. 1956 nyári leváltása után haláláig a Szu.-ban élt. A több nyelven beszélő, éles eszű Rákosi az 1945 utáni koalíciós küzdelmekben kitűnő taktikusnak mutak-

zott, és semmilyen eszköztől nem riadt vissza, hogy a hatalmat megszerezze és megtartsa. Tudta, hogy hatalma Moszkva akaratától függ, ezért teljesítette, sőt túlteljesítette a szovjet elvárásokat.

Szalai András (Pécs, 1917. febr. 6. – Budapest, 1949. okt. 15.): politikus. Gimnáziumi tanulmányainak befejezését megakadályozta rendőri felügyelet alá helyezése munkásmozgalmi tevékenysége miatt. Kitanulta a vasesztergályos szakmát. A 30-as és 40-es években is többször került börtönbe, mert részt vett az ellenállási mozgalomban. 1945 után egy ideig a bp.-i IV. kerületi pártbizottságon dolgozott, majd az MKP központi káderosztályának lett helyettes vezetője. 1949-ben koholt vádak alapján letartóztatták, a Rajk László és társai ellen indított koncepciós perben halálra ítélték és kivégezték. Rehabilitálása után, 1956. okt. 6-án helyezték el hamvait a Kerepesi temetőben.

Szász Béla 1910-ben született Szombathelyen. A közgazdaságtudományi egyetemen megkezdett tanulmányait a budapesti bölcsészkaron folytatta magyar–francia–művészettörténet szakon. 1930-ban a Sorbonne-on tanult ösztöndíjasként. Bekapcsolódott az illegális kommunista mozgalomba, tagja lett a KMP-nek, a Virradat és a Kortárs című lapoknál dolgozott. 1932-ben három havi börtönbüntetésre ítélték. 1937–1939 között Párizsban volt filmes (Renoir asszisztense), majd Argentínában újságíró, fényképész. 1946-ban hazatért, a Képes Hét, illetve a Jövendő szerkesztője. 1948–1949-ben a Külügyminisztérium munkatársa, majd a Földművelésügyi Minisztérium sajtótitkára. 1949-ben letartóztatták, a kínzások ellenére sem tört meg, sem magára, sem vádlott-társaira nem tett terhelő vallomást a Rajk-perben. Tíz év börtönbüntetésre ítélték, 1954-ben szabadult. 1957-ben Angliába emigrált. 1961-ig az Irodalmi Újság szerkesztője, 1959–1963 között a brüsszeli Szemle kiadója. 1965-től a BBC munkatársa. Minden kényszer nélkül című könyvét több nyelvre is lefordították.

Szőnyi Tibor (Budapest, 1903. dec. 31. – Budapest, 1949. okt. 15.): orvos, országgyűlési képviselő. Egyetemi évei alatt Bécsben kapcsolatba került a magyar emigrációval, és csatlakozott a munkásmozgalomhoz. Magyarországra visszatérve összeköttetést talált a KMP-vel, amelynek 1930-ban tagja lett. Később a párt utasítására külföldre költözött. Életének jelentős részét emigrációban töltötte, Ausztriában, Csehszlovákiában és Svájcban, ahol politikai és tudományos munkát végzett. A zürichi egy. ideggyógyászati klinikájának tudományos munkatársa volt. 1945 után tért haza. A Magyar Kommunista Párt szervezési osztályának helyettes vezetője, a Központi Vezetőség tagja, majd a káderosztály vezetője lett. 1947-ben országgyűlési képviselő. 1949-ben koholt vádak alapján letartóztatták és kivégezték. Rehabilitálása után hamvait 1956. okt. 6-án helyezték el a kerepesi temetőben.

Sztálin, Joszif Viszarionovics (1879–1953)

(Eredetileg Dzsugasvili) Grúz származású szovjet diktátor, generalisszimusz. Fiatalon bekapcsolódott a munkásmozgalomba, 1899-ben ezért kizárták a papi szemináriumából. 1901-től kezdve csak forradalmi tevékenységgel foglalkozott, többször bebörtönözték, illetve száműzték. Több álneve is volt, a Koba fedőnevet 1913-tól Sztálinra cserélte. 1917-ben részt vett az októberi forradalomban. 1922-ben, Lenin halála után az SZKP KB főtitkára, mely tisztséget haláláig betöltötte. Ezután fokozatosan egyre keményebb diktatúrát vezetett be. Sokszor mondvacsinált okokra hivatkozva számolt le valódi vagy vélt ellenfeleivel. A terrorhullám 1937–38-ban érte el csúcspontját. Ekkor

többek között valósággal lefejezte a szovjet tisztikart. 1939-ben megemeltámadási egyezményt kötött Németországgal, és megállapodott Hitlerrel Lengyelország felosztásáról, melyet a németek invázióját követően ő is megtámadott. Ezután háborút kezdett Finnországgal, a remélt gyors győzelem helyett véres csatákat kellett szervezetlen seregének vívnia. Az 1941-es német támadástól 1945-ig az Állami Honvédelmi Bizottság elnöke, honvédelmi népbiztos, a Szovjetunió fegyveres erőinek főparancsnoka. Tábornokaitól feltétlen engedelmességet követelt. A hadműveletek tervezésében nem játszott döntő szerepet, de az alternatívák közül legtöbbször ő választott. Diplomáciai tehetségének is köszönhető, hogy a Szovjetunió kiterjeszthette befolyását Kelet-Európában. A háború után egyre növelte hatalmát, újabb és újabb bűnökkel, a terror fokozott alkalmazásával igyekeztén azt megszilárdítani.

www.bibl.u-szeged.hu/bibl/mil/ww2/who/sztalin.html - 8k

Tito, Josip Broz a jugoszláviai kommunista mozgalom, illetve a második világháború alatti németellenes jugoszláv felszabadító harc vezetője a térségben legkorábban, már 1945 folyamán kiépítette a kommunista dominanciájú politikai rendszerét. Azt azonban nem volt hajlandó maradéktalanul alárendelni Moszkva befolyásának. Ezért Sztálin, a nemzetközi kommunista mozgalom ismételt egyközpontú irányítása céljából 1947-ben életre hívott KOMINFORM-ba társult pártokkal egy évvel később, 1948 nyarán Titót ellenségnek minősítette. Ebből a megfontolásból kiindulva, a – korabeli elnevezéssel – „Rajk-banda” elleni vádak megkonstruálása leginkább azt szolgálta, hogy a Titóval szemben egy évvel korábban deklarált „ellenség” minősítést legalább utólag kísérelje meg úgymond bizonyítani.

P4 KIVETÍTHETŐ KÉPEK AZ ÚJRATEMETÉSRŐL (KÜLÖN MAPPÁBAN)

1. Rajk László képe
2. Rajk és felesége
3. Péter Gábor
4. Sztálin a ravatalon
5. Hruscsov
6. Rajk temetése
7. Rajk Júlia és fia a temetésen
8. Nagy Imre Rajk temetésén

Sztálin a ravatalon

Nyikita Szergejevics Hruscsov

Rajk Lászlóék újratemetése

